

Sažetak izlaganja na predstavljanju knjige
Stipe Buzara, *Realizam i teorija pravednog rata*,
19.2.2020, u Crnogorskom domu

Prof.dr.sc. Dragutin Lalović

Mir, rat, sloboda

Uza sve pohvale sadržajnim izlaganjima kolega Petra Popovića i Damira Mladića, dopustit ću sebi, kao moderator, djelomice u osloncu na njih, nekoliko završnih napomena.

Kao i svi ključni pojmovi političke teorije, prema glasovitom poučku Carla Schmitta, i pojam rata nužno upućuje na svoju suprotnost, na pojam mira, da bismo točnije znali o čemu govorimo. Baš kao što je to učinio veliki sociolog Raymond Aron u svojoj klasičnoj knjizi *Mir i rat*.

Promišljanje mira i rata podrazumijeva prethodnu antropološku dilemu o prirodi čovjeka kao bića: je li čovjek opasno i ratoborno (kao kod Hobbesa) ili pak dobro i miroljubivo biće (kao kod Rousseaua). Ovisno o tome temeljnom odgovoru, definira se i hijerarhija vrednota u organiziranju zajedničkog života ljudi. U prvom slučaju, primat ima mir kao najviša vrednota, a to znači sigurnost u odnosu na slobodu. U drugome pak primat ima sloboda jer bez nje ne može biti ni mira ni sigurnosti. Prvo rješenje svojstveno je ne samo apsolutizmu (Hobbesova tipa) nego i liberalizmu, dok je drugo svojstveno republikanizmu.

Ako mir shvatimo u njegovu političkopravnom značenje kao pravni mir, kao pacifikaciju sukoba među ljudima u sklopu pravne države, tada je rat kao takav suštinski neprijatelj koji ugrožava sigurnost, čak i živote ljudi. Štoviše, apsolutizacija vjerske i političke slobode na uštrb prava, neminovno vodi u kaos Behemota i nesigurnost sukoba svih sa svima.

Pokazuje se da primjereno razumijevanje razlikovanja mirnodopskoga od ratnog stanja nije moguće dok se u razmatranje ne uvede središnji pojam političke teorije, pojam slobode. Kada se mir pokuša razumjeti iz te perspektive, pokazuje se da ono što je mir kao pravna sigurnost za jedne, za druge je ropstvo, da ono što je rat kao nasilje za jedne, za druge je sloboda naoružanog naroda.

Čak i najveći moderni etičar Kant, u pokušaju sinteze liberalnoga i republikanskog stajališta o ratu i miru, rat ne prokazuje moralistički kao puko nasilje, nego naprotiv naglašava njegove slobodarske motive u izdizanju čovjeka

u ratu iznad sivila svakodnevne egzistencije i privatnih sitnih briga, u biće koje se spremno nesebično javno žrtvovati za opstojnost i ideale svoje zajednice.

Nipošto nije slučajno da je u samim pravnim temeljima prve velike moderne republike, one američke, u "Bill of Rights" (1791), ugrađeno nezastarivo i apsolutno pravo naroda da "drži i nosi oružje", "budući da je dobro uređena milicija nužna za sigurnost slobodne države" (članak II).

Promotrimo naš problem iz crnogorske povijesne tradicije. Stoljećima je crnogorski poredak bio republikansko-teokratski, kao zajednica slobodarskih samosvjesnih građana-ratnika, koji o sudbini svoje zajednice odlučuju na svom Opštencrnogorskom zboru. Odlučuju prije svega o ratu i miru, jer su u stalnom ratu za mir, za opstojnost, protiv imperijalne velesile. Odlučuju kao naoružani narod za koji je rat za slobodu način života. Za njih se stoga ne postavlja dilema što je pravedan rat, jer je etički kodeks ratničke aristokratske časti ugrađen u njihovo samorazumijevanje. A po tom kodeksu, slobodni čovjek koji "drži i nosi oružje" prije svega je dužan biti vazda spreman položiti svoj život radi zaštite opstojnosti i slobode svoje zajednice.

Modernoj epohi imanentna je strukturna napetost između logike demilitarizacije civilnog društva i pravne sigurnosti državljana, s jedne strane, i logike političke slobode naroda kao kolektivnog subjekta, s druge. Tek sintezom tih dviju logika može se trajno prevladati predmoderno vazda potencijalno ratno stanje, u kojemu važi zakona jačega, a "zakon leži u topuzu".

Razborito je upozorenje kako izravna moralizacija rata vodi katastrofalnim posljedicama, beskrajnim svetim križarskim ratovima pravednika protiv "terorista". To je Machiavellijeva pouka. Kant nas je naučio da je etička dimenzija politike nezaobilazna - "politika ne može učiniti ni korak a da se prethodno ne pokloni moralu" - ali samo ako je odnos etike i politike plodno posredovan pravom.

Tek će tada drevni aristokratski slogan "Bellum et Justitia" moći postupno zamijeniti moderni demokratski i pravni slogan "Pax et Justitia".